

**Nota aan mevrouw Petra De Sutter
vice-eersteminister en minister van Ambtenarenzaken,
Overheidsbedrijven, Telecommunicatie en Post
betreffende de betaalbaarheid van de vaste telecomdiensten
in het kader van de universeledienstverlening**

**Gepubliceerd op 19 juli 2022
op verzoek van minister Petra De Sutter**

INHOUDSOPGAVE

1. Doel van de nota	3
2. Retroacta en juridisch kader	3
2.1 Voorontwerp van wet ter raadpleging voorgelegd	4
2.2 Argumenten aangevoerd door de operatoren.....	4
2.3 Europees wetboek voor elektronische communicatie	4
3. Betaalbaarheid: de Belgische prijzen	4
3.1 In vergelijking met de rechtstreekse burens.....	5
3.2 Positionering in een grotere Europese context.....	6
3.3 Voorkeuren van de Belgische consument in termen van vast internet	7
4. Betaalbaarheid van de vaste diensten	11
4.1. Binnen een internationale context.....	11
4.2. Binnen een nationale context.....	15
5. Beschikbaarheid van vast internet: gezinnen met laag inkomen versus gezinnen met hoog inkomen.....	18
5.1 Inleiding.....	18
5.2 Toegang tot vast internet	18
5.3 Ongelijkheid in termen van toegang: vergelijking met de buurlanden	21
5.4 En wat brengt de toekomst?.....	22
6. Conclusie.....	24
Bijlage	26

1. Doel van de nota

Deze nota beantwoordt de vraag over de betaalbaarheid van de vaste diensten (internet en telefonie) en hun toegankelijkheid voor lage inkomens in het kader van de hervorming van de sociale telecommtarieven.

Uitgaande van de vaststelling dat de prijzen van de vaste diensten hoger zijn in België, zowel in vergelijking met de ons omringende landen, als in vergelijking met de andere Europese lidstaten¹, onderzoeken we het effect van deze situatie op de betaalbaarheid en de beschikbaarheid van de vaste diensten, en in het bijzonder van breedbandinternet. Dit rekening houdend met het belang dat mensen hechten aan de mogelijkheid om toegang te hebben tot vast breedbandinternet.

De betaalbaarheid zal in de komende periode naar alle waarschijnlijkheid steeds meer in het gedrang komen door de stijging van de retailprijzen en het steeds groter worden van de kosten voor het levensonderhoud. Naast de jaarlijkse prijsverhogingen hebben verschillende aanbieders van telecommunicatiediensten eveneens prijsstijgingen gelinkt aan de inflatie aangekondigd die in de loop van dit jaar zullen worden doorgevoerd². Het valt dus te vrezen dat die prijsverhogingen de problemen van betaalbaarheid enkel zullen vergroten, in het bijzonder bij gezinnen met een laag inkomen.

Vier aanbieders en hun submerken (Proximus/Scarlet, Telenet/Base, VOO/Zuny, Orange) bieden momenteel sociale tarieven aan die ervoor zorgen dat klanten die deze voordelen genieten, toegang hebben tot betaalbare vaste diensten. Die sociale tarieven worden op dit moment aangeboden door operatoren op al hun beschikbare aanbiedingen.

Het zou in de toekomst opportuun kunnen zijn om een enquête bij de doelgroepen, namelijk de personen met het statuut van begunstigde van de verhoogde tegemoetkoming uit te voeren, en een meer kwalitatieve³ studie die beoogt te bepalen of minder gegoede consumenten bijvoorbeeld op andere uitgaven moet besparen omdat ze (te veel) betalen voor hun communicatiediensten. Dergelijke initiatieven waren niet haalbaar binnen de periode waarin deze nota werd opgesteld.

De resultaten van deze nota zijn gebaseerd zowel op onafhankelijk onderzoek, als op door het BIPT verzamelde informatie. De verschillende gebruikte bronnen houden rekening met de recentst beschikbare gegevens en worden in de voetnoten vermeld. Aangezien sommige gegevens soms beperkt beschikbaar zijn, kunnen deze afwijken van de realiteit die consumenten, en in het bijzonder de meest kwetsbaren, vandaag beleven, (cf. de gevolgen van de COVID-19-crisis, van het begin van de oorlog in Oekraïne, enz.)

2. Retroacta en juridisch kader

Wij herinneren eraan dat het BIPT, op verzoek van vice-eersteminister Petra De Sutter, een voorontwerp van wet met betrekking tot de hervorming van de sociale telecommtarieven ter raadpleging heeft voorgelegd. De raadpleging heeft van 25 november 2021 tot 18 januari 2022 plaatsgevonden.

¹ Mededeling van de Raad van het BIPT van 20 september 2021 betreffende de vergelijkende prijzenstudie van de telecommunicatiediensten in België en in de buurlanden, blz. 73; European Commission, Mobile and fixed broadband prices in 2020, 12 November 2021, blz. 17.

² Vanaf het tweede trimester van 2022 bij VOO (1 april), Proximus (1 mei), Orange (1 juni) en Telenet (19 juni).

³ Zie hiervoor de Ofcom-studie "Affordability of Communication Services" van 15 februari 2022, blz. 24.

2.1 Voorontwerp van wet ter raadpleging voorgelegd

Het voorontwerp van wet voorziet in de toepassing van het sociaal tarief op vaste en mobiele diensten. De memorie van toelichting rechtvaardigt echter niet in detail de noodzaak van het toepassen van het sociaal tarief op vaste diensten omdat de betaalbaarheid van de tarieven niet gewaarborgd zou zijn.

2.2 Argumenten aangevoerd door de operatoren

Sommige operatoren geven aan dat de verplichting tot het toekennen van een sociaal tarief enkel kan worden ingevoerd voor diensten die niet betaalbaar zijn. Ze voeren hiervoor het feit aan dat er geen analyse is gemaakt van de betaalbaarheid van de vaste diensten, terwijl een dergelijke analyse wel is uitgevoerd voor de mobiele diensten⁴. Wij herinneren eraan dat die studie geconcludeerd heeft dat de mobiele markt voldoende aanbiedingen bevat die als "goedkoop" kunnen worden beschouwd en dus betaalbaar zijn.

2.3 Europees wetboek voor elektronische communicatie⁵

Artikel 85, lid 2, eerste alinea van het Wetboek luidt als volgt:

"Indien de lidstaten vaststellen dat, in het licht van de nationale omstandigheden, de retailtarieven voor de in artikel 84, lid 1, genoemde diensten niet betaalbaar zijn, omdat consumenten met een laag inkomen of bijzondere sociale behoeften geen toegang tot die diensten hebben, nemen zij maatregelen opdat adequate breedbandinternettoegangs- en spraakcommunicatiediensten, ten minste op een vaste locatie, voor die consumenten betaalbaar zijn."

Deze analyse van het BIPT is gebaseerd op het voormelde artikel en concentreert zich op de twee volgende elementen:

1°) Het tariefniveau van de vaste diensten beoogd in het kader van het sociaal tarief. Het BIPT verduidelijkt hierover dat artikel 85, lid 1, eerste alinea, van het Wetboek als volgt luidt *"De nationale regelgevende instanties monitoren in overleg met andere bevoegde instanties de ontwikkeling en het niveau van de retailprijzen van de in artikel 84, lid 1, genoemde diensten die op de markt beschikbaar zijn, met name rekening houdend met de binnenlandse prijzen en het nationaal inkomen van de consument."* (het BIPT onderlijnt).

2°) Het feit of het tariefniveau van de beoogde vaste diensten al dan niet een rem is voor consumenten met een laag inkomen of bijzondere sociale behoeften.

3. Betaalbaarheid: de Belgische prijzen

Voor er gestart wordt met de analyse van de toegankelijkheid van communicatie-uitgaven in vergelijking met het beschikbare inkomen (zie volgende secties), moet worden gekeken naar het algemene prijsniveau van de communicatiediensten en betaalbaarheid daarvan. Daarom vangen wij deze analyse aan met de positionering van België op het internationale vlak op basis van consumptiepatronen.

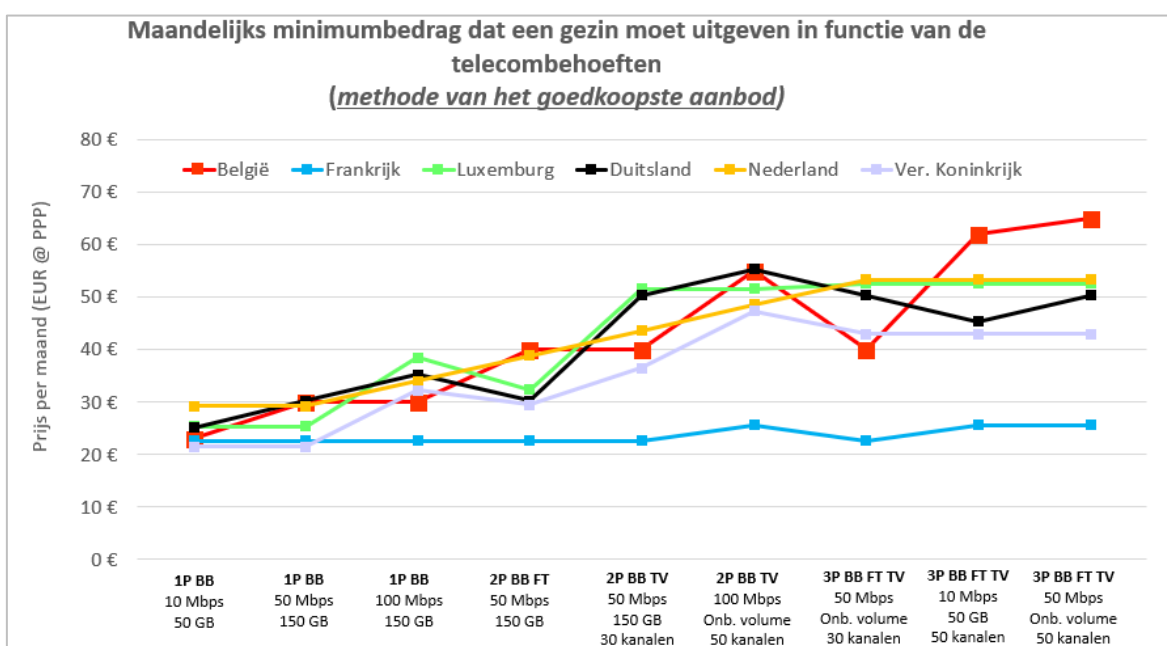
⁴ Studie van het BIPT betreffende de eventuele uitbreiding van de sociale tarieven naar de mobiele telecommunicatie in het kader van de universeledienstverlening, blz. 20, niet gepubliceerd.

⁵ Richtlijn (EU) 2018/1972 van het Europees Parlement en de Raad van 11 december 2018 tot vaststelling van het Europees wetboek voor elektronische communicatie (herschikking) Voor de EER relevante tekst (hierna "het Wetboek").

3.1 In vergelijking met de rechtstreekse buren

Wat vast internet en gebundelde diensten betreft, is uit de internationale vergelijking 2021⁶ gebleken dat België voor bepaalde profielen weliswaar relatief lage prijzen kan hanteren of prijzen die aanleunen bij deze van de buurlanden wat betreft de goedkoopste prijzen op de markt, maar dat het over het algemeen opmerkelijk duurder is dan de buurlanden wanneer de behoeften van de gebruiker toenemen.

De grafiek hieronder geeft het niveau weer van de goedkoopst beschikbare prijs per land voor een reeks standalone en gebundelde internetaanbiedingen. Onderstaande parameters van elk type aanbieding tonen de minimaal te vervullen behoeften wat de verbindingssnelheid (in Mbps), het volume van het vaste internet (in GB) en het aantal televisiezenders betreft.

Grafiek 1. Vergelijking per land van de prijs van het goedkoopst mogelijke aanbod dat beantwoordt aan de minimale behoeften die onderaan de grafiek aangeduid zijn, Q4 2021 (Bron: BIPT)

Op basis van een **basisinternet**patroon⁷ dat een minimumsnelheid van 50 Mbps en een minimumvolume van 50 GB vereist, is België het 4e duurste land op het vlak van standalone internet, het bekleedt de 2e plaats als het gaat om een vaste 3P-bundel (dat wil zeggen een bundel met vaste telefonie, internet en televisie met 30 zenders)⁸, de 3e plaats als het gaat om een 2P-bundel (met internet en televisie met 30 zenders) en de 6e plaats in alle andere gevallen.

Wat het **gemiddelde internet**patroon betreft, dat een snelheid van 100 Mbps en een onbeperkt volume vereist, staat België nog altijd op de 6e plaats, behalve indien de gekozen configuratie vast internet combineert met televisie.

⁶ [Mededeling van 20 december 2021 betreffende de vergelijkende prijzenstudie van de telecomdiensten in België en in de buurlanden in 2021 | BIPT](#)

⁷ Het basisinternetpatroon en de snelheid ervan, zoals gedefinieerd in die internationale vergelijking mogen niet verward worden met de begrippen "basistariefplan" of "adequate breedbandinternettoegang".

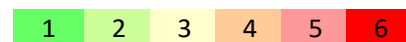
⁸ Die 3e plaats komt door de bundel "Scarlet Trio" van Scarlet, die voor € 40/maand beschikbaar is.

Ranking van België (methode van het goedkoopste aanbod)

minimale x-P	1P BB	3	6	6	4	5	6	2	2	6	5
	2P BB FT	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
	2P BB TV - 30 kanalen	3	3	3	3	3	3	5	5	5	6
	2P BB TV - 50 kanalen	6	6	6	6	6	6	5	5	5	6
	3P BB TV FT - 30 kanalen	2	2	2	2	2	2	6	6	6	6
	3P BB TV FT - 50 kanalen	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
Min. volume vast int. (GB)	50	150	Onb.	50	150	Onb.	50	150	Onb.	Onb.	
Minimale snelheid (Mbps)	10			50			100			200	

Tabel 1. Rangschikking van België op basis van het goedkoopste aanbod dat beantwoordt aan het onderzochte patroon, Q4 2021 (bron: BIPT)⁹

De kleurcode is gebaseerd op de rangschikking van België ten opzichte van zijn buurlanden en wordt op de volgende basis vastgesteld:

3.2 Positionering in een grotere Europese context

Op een uitgebreider vergelijkingsniveau wordt België in de rangschikking van de Europese Commissie gedefinieerd als "relatief duur" tot "duur" (cluster 3 of 4) ongeacht het waargenomen snelheidsbereik.

	Standalone internet					2P BB+fixed				3P BB+fixed+tv			
	<12 Mbps fixed internet	12-30 Mbps fixed internet	30-100 Mbps fixed internet	100-200 Mbps fixed internet	<200Mbps fixed internet	12-30 Mbps fixed internet with fixed phone	30-100 Mbps fixed internet with fixed phone	100-200 Mbps fixed internet with fixed phone	< 200Mbps fixed internet with fixed phone	12-30 Mbps fixed internet with fixed phone & TV	30-100 Mbps fixed internet with fixed phone & TV	100-200 Mbps fixed internet with fixed phone & TV	< 200Mbps fixed internet with fixed phone & TV
IT	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
LV	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
RO	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
BG	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2
PL	1	2	2	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1
HU	1	1	2	1	1	2	2	2	2	1	1	1	1
SK	1	1	1	1	1	2	2	2	1	2	2	1	1
FR	2	2	3	1	1	2	1	1	1	2	1	1	1
CZ	2	2	2	1	1	2	2	2	2	2	1	1	2
FI	1	2	2	1	3								
IT	3	3	3	2	3	2	2	1	1	2	1	1	1
AT	1	1	2	2	3	2	2	3	3	2	1	2	2
DE	2	2	3	2	3	2	2	3	3	2	2	2	2

⁹ [Mededeling van 20 december 2021 betreffende de vergelijkende prijzenstudie van de telecommunicatiediensten in België en in de buurlanden in 2021 | BIPT](#)

EE	1	1	1	2	4	3	3	3	3	3	2	2	3
LU	3	4	3	2	3	3	3			3	3	2	2
MT	3	3	4	2	3	3	3	3	3	3	2	2	2
SE	2	3	3	2	3	3	3	3	3	4	3	2	3
DK	2	3	3	1	3	3	3	2	3	4	4	3	4
ES	4	4	4	2	3	3	3	2	2	3	2	3	3
EL	2	3	4	4		2	3	4		2	2	4	
SI	4	4	4	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2
HR	3	4	3	2	4	4	3	3		3	3	2	
NL	2	3	3	3	4	3	4	4	4	3	3	3	4
CY	3	4	4	3	4	3	3	3	4	3	3	3	4
PT	4	4	4	3	4	4	4	3	4	3	3	2	3
BE	3	3	3	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4
IE	4	4	4	3	3	4	4	3	4	4	4	3	4

Cluster Centres (€)

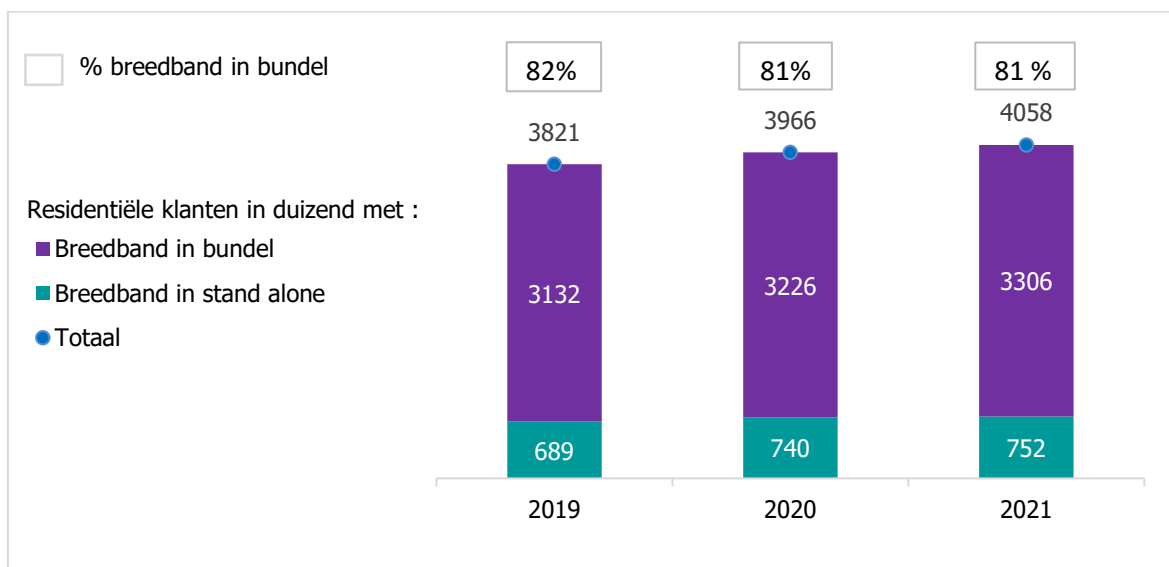
1	12,09	12,50	11,66	17,29	15,23	17,09	19,03	21,86	22,91	21,74	26,56	28,39	28,09
2	21,80	18,72	16,27	30,81	3,33	24,58	27,24	31,67	33,18	30,91	38,91	46,82	41,87
3	25,93	24,04	24,66	40,70	33,63	33,34	35,16	42,31	39,71	42,91	46,89	58,41	52,44
4	31,01	29,76	31,88	68,09	45,16	44,61	47,45	62,40	55,76	58,52	61,01	68,85	67,71
1	inexpensive cluster						2	relatively expensive cluster					
3	relatively expensive cluster						4	expensive cluster					

Tabel 2. Uittreksel uit het verslag van de Europese Commissie "[Mobile and Fixed Broadband Prices in Europe 2020](#)", blz. 13, bundels *zonder* mobiele diensten

3.3 Voorkeuren van de Belgische consument in termen van vast internet

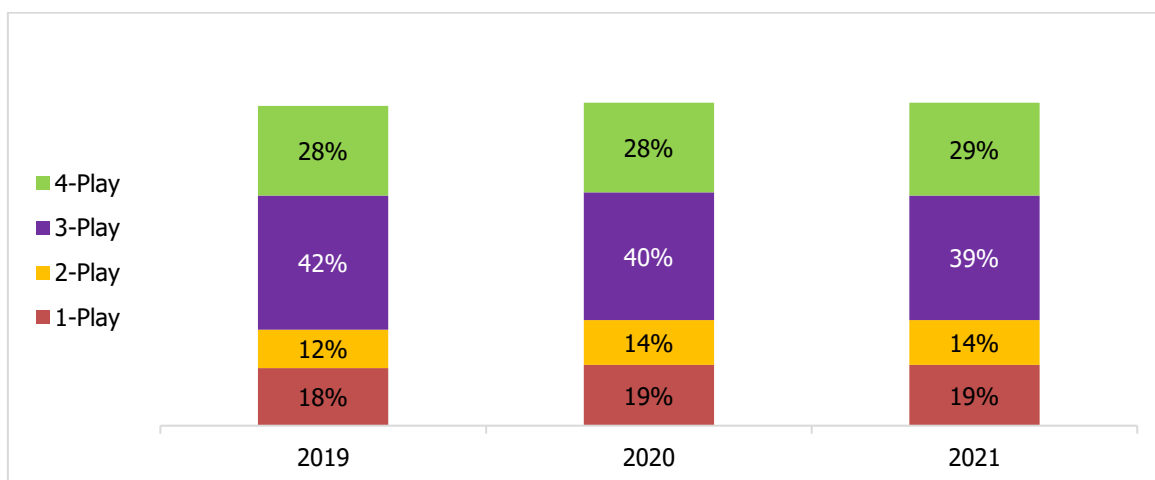
In de vorige delen wordt aangetoond dat hoewel de minimumprijzen die in België moeten worden betaald voor een standalone internetaanbod niet gevoelig veraf liggen van die welke in de buurlanden van kracht zijn¹⁰, wordt België daarentegen snel duurder naarmate meer diensten vereist zijn (= 2P- en 3P-bundels). Het is des te belangrijker om dit te benadrukken omdat in de praktijk eind 2021, 81% van de Belgische particuliere klanten hun internettoegangsdienst kochten binnen een bundel. Dat percentage is de jongste 3 jaar tamelijk stabiel, zoals uit de onderstaande statistieken blijkt.

¹⁰ Deze situatie is met name toe te schrijven aan het feit dat in België aanbiedingen bestaan met een onbeperkt volume voor vast internet die betrekkelijk goedkoop zijn. Dergelijke aanbiedingen zijn een typisch Belgisch fenomeen, op één uitzondering na (O2 in Duitsland, voor een beperkt aantal diensten), want geen enkele buitenlandse operator onder al diegene die in het kader van deze studie onderzocht zijn, biedt kabel- of DSL-diensten met hoge snelheid aan waarbij het vast-internetvolume onbeperkt is.

Grafiek 3. Aantal particuliere klanten die over vaste breedband beschikken met onderverdeling bundel-standalone, in de loop van de afgelopen 3 jaar (Bron: BIPT)

De particuliere klanten die over een vaste breedbandlijn beschikken nemen het vaakst een abonnement via een gebundeld aanbod. Voor 39% van hen wordt dat abonnement genomen in het kader van de aankoop van een triple-playaanbod, voor 29% in het kader van een quadruple-playaanbod en voor 14% in het kader van een double play-aanbod¹¹

Grafiek 4. Percentage particuliere klanten die over vaste breedband beschikken per x-play, in de loop van de afgelopen 3 jaar (Bron: BIPT)

Bijgevolg is de betaalbaarheid van standalone vast internet voor slechts 19% van de Belgische bevolking die dit als 1-play koopt, potentieel interessant, voor zover dat aandeel van de Belgen opteert voor internet als basisproduct (zie grafiek 1).

Nemen we een concreet geval om dit te illustreren, namelijk het geval van een gezin van wie de telecombehoeften betrekkelijk laag liggen en gedekt worden door internet met een snelheid van (minimaal) 50 Mbps en een volume van (minimaal) 100 GB.

¹¹ Update van "De situatie van de elektronische-communicatie- en tv-markt, 2020" (bipt.be), nog niet gepubliceerd

Zoals uit de vorige punten is gebleken, hebben de standalone internetoplossingen die door de markt worden aangeboden een gemiddelde maandelijkse kostprijs¹² (verder GMK) die relatief betaalbaar is. Die prijs varieert op 13/04/2022 van € 29,14 tot € 45,88 naargelang van de gekozen operator:

Standalone internet		Snelheid	Volume	GMK
Proximus	Start	50	100	€ 29,14
VOO	Solo Light	75	100	€ 31,01
Telenet	Easy Internet	100	150	€ 33,75
Scarlet	Scarlet Internet Loco	50	∞	€ 36,14
United Telecom	Surf@Home VDSL	100	∞	€ 38,38
edpnet	VDSL XL (zonder modem)	100	∞	€ 38,73
Zuny	Onbeperkt internet + Series	200	∞	€ 39,00
Orange	Home Internet	150	∞	€ 43,64
Cybernet	Connect DSL Basic	100	750	€ 45,88

Indien dit gezin, net als de meerderheid van de Belgen (81%), zijn internettoegangsdienst wil opnemen in een bundel om te voldoen aan zijn telecommunicatiebehoeften en opteert voor een "double play"-aanbod internet en tv¹³, dan biedt de markt dat gezin momenteel 4 oplossingen, gaande van € 59,64 tot € 64,06:

Bundel internet en tv ¹⁴		Snelheid	Volume	GMK
Orange	Home Internet & tv	150	∞	€ 59,64
Proximus	Flex (int+tv)	100	∞	€ 59,99
Telenet	Easy Internet + TV iconic, met TV-box	100	150	€ 61,88
VOO	Duo relax net+tv	125	∞	€ 64,06

Als dit gezin kijkt naar een gemengde oplossing bij één operator, dan variëren de GMK van de 3 mogelijkheden die op 13/04/2022 op de markt aangeboden worden, van € 67,00 tot € 80,28:

Gemengde oplossing één operator ¹⁵		Snelheid	Volume	GMK
Telenet	Easy Internet +TV iconic	100	150	€ 67,00
VOO	Solo Light+ Solo TV	75	100	€ 70,56
Scarlet	Scarlet Internet + digitale tv	50	∞	€ 80,28

Waarbij het aspect standalone tv gegeven wordt door:

	GMK	Abonnement	TV-box	Installatie & activering	Details
Telenet,TV iconic	€ 33,25	€ 20,00	€ 9,50	€ 135/36 maanden	Link Telenet

¹² GMK staat voor "gemiddelde maandelijkse kosten". De gemiddelde maandelijkse kosten weerspiegelen niet alleen de kosten van het abonnement maar ook de afschrijving van de activeringskosten en/of installatiekosten op 3 jaar alsook eventuele kosten die niet binnen het forfait vallen en/of opties die werden geactiveerd om te beantwoorden aan de bestudeerde profielen.

¹³ Het gaat om de meest gevraagde 2P-bundel (61,6%) binnen de 2P-bundels, particuliere markt, in 2020. In 2021 blijft deze stabiel en vertegenwoordigt 61,22% van de 2P-bundels.

¹⁴ Het gaat om de commerciële 2P-bundels van het type internet en klassieke tv, met een decoder te koop aangeboden op de site van de operatoren.

¹⁵ Het gaat om de koppeling van 2 diensten die standalone worden verkocht op de site van de operatoren en waarvoor de consument 2 keer de vaste kosten voor installatie en activering zou betalen in geval van een gemengde oplossing (tenzij anders vermeld).

VOO, Solo TV	€ 39,56	€ 36,50		€ 110/36 maanden	Link VOO
Scarlet, digitale tv	€ 44,14	€ 40,00		€ 149/36 maanden	Link Scarlet

Ten slotte zijn voor de gemengde oplossingen bij 2 verschillende operatoren de oplossingen op 13/04/2022 de volgende:

Gemengde oplossing bij 2 operatoren¹⁶			GMK
Proximus	Start + TV ICONIC		€ 62,39
VOO	Solo Light+ TV ICONIC		€ 64,26
Telenet	Easy Internet +TV ICONIC		€ 67,00
Scarlet	Scarlet Internet + TV ICONIC		€ 69,39
United Telecom	Surf@Home VDSL+TV ICONIC		€ 71,63
edpnet	VDSL XL (zonder modem)+TV ICONIC		€ 71,98
Zuny	Onbeperkt internet + series + TV ICONIC		€ 72,25
Orange	Home internet + TV ICONIC		€ 76,89
Cybernet	Connect DSL Basic + TV ICONIC		€ 79,13

Men ziet aan de hand van dit voorbeeld de obstakels waarmee gezinnen worden geconfronteerd als ze een betaalbare internettoegangsdienst willen krijgen.

Terwijl het internetbasisproduct betaalbaar is als 1-play, stijgen de gemiddelde maandelijkse kosten bij een oplossing binnen een bundel snel wanneer het gezin meer telecommunicatiediensten wenst. Opteert het gezin voor "gemengde oplossingen", d.w.z. oplossingen waarbij producten gecombineerd worden die verkocht worden bij een of meer operatoren om te kunnen profiteren van de aantrekkelijke prijzen van de standalone internetaanbiedingen en waarbij toch voldaan wordt aan de daadwerkelijke behoeften aan verschillende telecommunicatiediensten, dan krijgt de consument te maken met verschillende obstakels:

- de toename van de kosten voor activering en/of installatie voor de vaste elementen van de bundel (internet, vaste telefonie en/of televisie);
- de onmogelijkheid in de praktijk bij sommige operatoren om een abonnement op standalone televisie te nemen¹⁷;
- bij het merendeel van de operatoren het verlies van de multiproductvoordelen die de operatoren aanbieden wanneer men verschillende diensten binnen een 2P-, 3P- of 4P-bundel groepeert;
- bovendien zijn de karakteristieken van internet dat standalone of binnen een bundel wordt verkocht, niet altijd perfect vergelijkbaar.

¹⁶ Het gaat om 2 diensten die standalone worden verkocht door 2 verschillende operatoren en waarvoor de consument de vaste kosten voor installatie en activering zou betalen bij elk van hen. De beschouwde televisie met decoder is die van Telenet, dat de laagste GMK biedt onder de aanbiedingen die nog standalone worden verkocht.

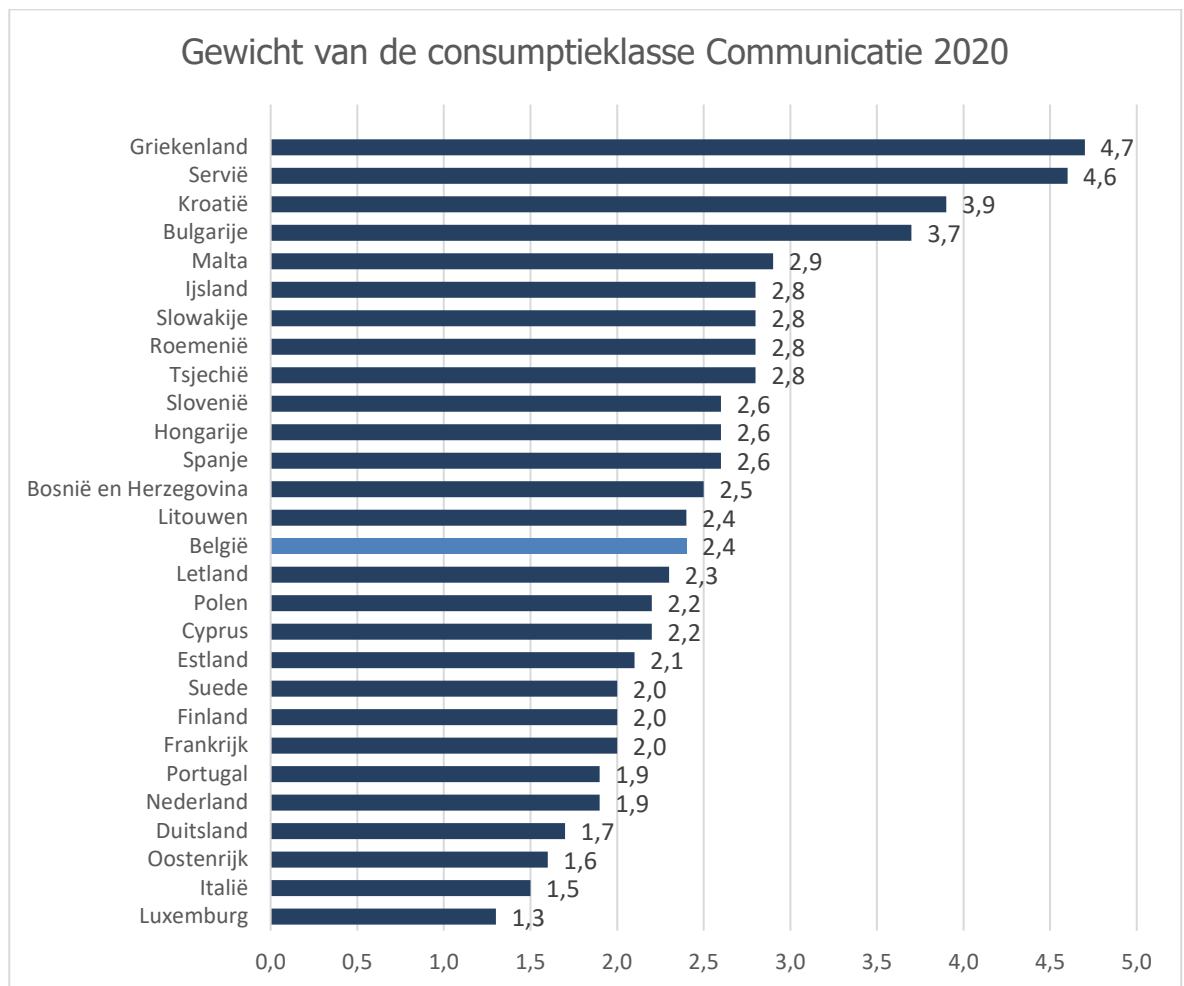
¹⁷ Niet alle operatoren bieden de consumenten de mogelijkheid aan om de verschillende diensten standalone te kopen. Sommige diensten worden enkel nog verkocht als een bestanddeel van een bundel, en dat geldt met name voor televisie.

4. Betaalbaarheid van de vaste diensten

4.1. Binnen een internationale context

In dit deel worden twee bronnen beschouwd. Die van Eurostat, die de consumptie-uitgaven van huishoudens behandelt enerzijds en anderzijds die van de Internationale Telecommunicatie Unie (verder "ITU"), die de kostprijs behandelt van vast internet als basisproduct.

Volgens de meest recente gegevens van Eurostat (2020) toont de onderstaande grafiek het gewicht van de subklasse *Telefoon- en faxdiensten* (vervat in de consumptieklasse *Communicatie*¹⁸) in de totale consumptie-uitgaven van de huishoudens in 2020 over heel Europa. Er dient te worden opgemerkt dat deze subklasse niet specifiek de vaste diensten beschouwt, maar wel het geheel van de volgende diensten: vaste telefoondiensten, mobiele telefoondiensten, internettoegangsdiensten, telecommunicatie packs en andere diensten voor informatieoverdracht¹⁹.

¹⁸ Volgens de COICOP-classificatie (Classification of Individual COntsumption by Purpose) onderscheidt men 12 consumptieklassen: 01. Voeding en niet-alcoholische dranken; 02. Alcoholische dranken, tabak en drugs; 03. Kleding en schoenen; 04. Woning, water, elektriciteit, gas en andere brandstoffen; 05. Meubelen, huishoudtoestellen en onderhoudsproducten; 06. Gezondheid; 07. Transport; 08. Communicatie; 09. Cultuur en vrije tijd; 10. Opleiding; 11. Restaurant en horeca; 12. Diverse goederen en diensten.

¹⁹ [Europa - RAMON - Classification Detail List](#)

Grafiek 5. Consumptie-uitgaven (subklasse Telefoon- en faxdiensten) van de huishoudens in 2020
(Bron: Statistics | Eurostat (europa.eu))²⁰

Meer in het bijzonder in vergelijking met zijn buurlanden (Nederland, Duitsland, Frankrijk en Luxemburg) doet België (2,4%) het minder goed dan Frankrijk (2,0%), Duitsland (1,7%), Luxemburg (1,3%) en Nederland (1,9%). Ten opzichte van Europa zit België min of meer in de middenmoot.

Deze cijfers moeten echter met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. Het gewicht van de uitgaven voor communicatie is immers relatief want dat wordt beïnvloed door de kosten van de andere soorten van uitgaven die eveneens een impact hebben op het huishoudbudget. Voorbeeld: als in een land de voornaamste uitgavenposten zoals huisvesting en voeding betrekkelijk duur zijn, dan zal het gewicht van de andere uitgavenposten kleiner zijn. Indien bovendien de kosten van deze voornaamste uitgavenposten stijgen, dan zullen de huishoudens (vooral de armste) waarschijnlijk minder uitgeven voor de minder essentiële uitgavenposten zoals telecom.

Deze kwestie is des relevanter gelet op de evolutie van de inflatie die nu waargenomen wordt sedert de COVID-19-crisis en het begin van de oorlog in Oekraïne onder andere. Ter informatie²¹, op grond van het consumptieprijsindexcijfer stijgt de Belgische inflatie sedert het laatste kwartaal van 2021, blijft die stijgen in 2022 en bereikt ze +8,31% in maart 2022 ten opzichte van 2013 (referentiejaar). Volgens Statbel is het de groep "woning, water en energie" die de grootste positieve impact op de inflatie heeft in maart. Een andere studie van Statbel leert ons dat volgens de jongste beschikbare gegevens, deze groep telt voor 31,80% van het budget van de Belgische huishoudens in 2020 (zie ook grafiek 10).

Om de financiële bereikbaarheid werkelijk te beoordelen zou aanvullend kwalitatief onderzoek nodig zijn om bijvoorbeeld te bepalen of een minder welgestelde consument moet besparen op andere uitgaven omdat hij (te) veel betaalt voor zijn telecommunicatie of, integendeel of hij zijn uitgaven voor telecommunicatie moet beperken om de hoge kosten van de andere uitgaven aan te kunnen.

Elk jaar onderzoekt de ITU de betaalbaarheid van vast internet als basisproduct, als belemmering om tot die dienst toegang te hebben²². De studie is gebaseerd op de prijs van het goedkoopste abonnement dat wordt aangeboden door de dominante operator (gemeten in termen van marktaandeel in volume) en dat voldoet aan de eis van een gebruiksmimum van 5 GB per maand.

Die oefening past in het kader van de "Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen" van de Verenigde Naties, die voornamelijk de ontwikkelingslanden beogen en in die zin is ze minder geschikt voor de ontwikkelde landen. De concrete doelstelling bestaat erin om de uitgaven die verbonden zijn aan breedbandinternet terug te brengen tot 2% van het maandelijkse bruto nationaal inkomen per inwoner in de ontwikkelingslanden. Dat is de reden waarom gekozen is voor een internetproduct met een heel geringe specificiteit, namelijk een vast-internetproduct met een maandelijks volume van minstens 5 GB.

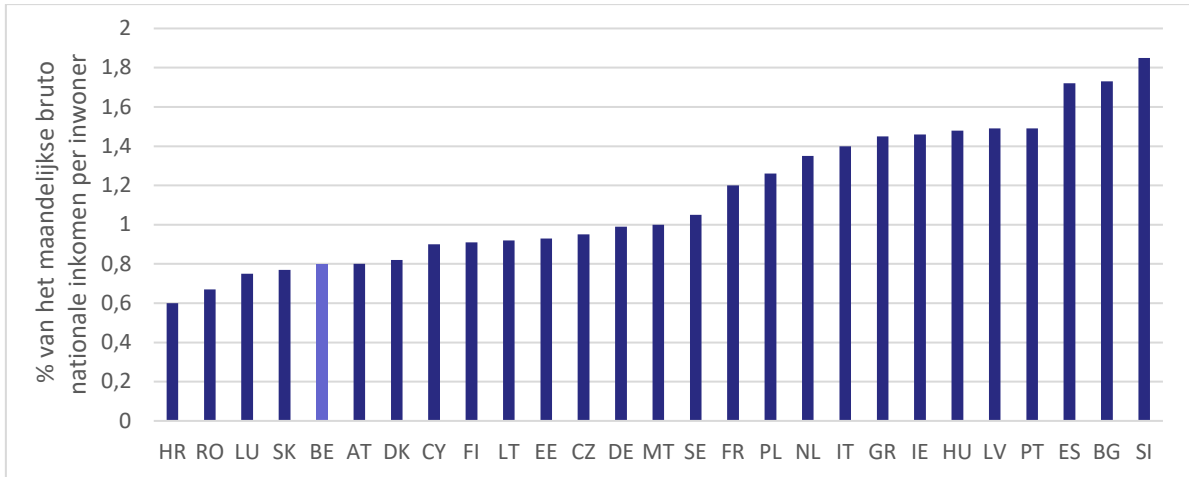
In de tabel hieronder zijn de resultaten voor 2020 te zien. Deze wijzen erop dat de kosten van een dienst voor vaste breedband als basisproduct met een maandelijks volume van 5 GB in België 0,8% van het maandelijkse bruto nationaal inkomen per inwoner vertegenwoordigt. Binnen de EU-27 staat België op de vijfde plaats, na Kroatië (0,6), Roemenië (0,67), Luxemburg (0,75) en Slovaakse (0,77). Ten opzichte van de buurlanden - Frankrijk (1,2), Duitsland (0,99) en Nederland (1,35) -

²⁰ [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](https://statistics.eurostat.eu) Er wordt op gewezen dat voor sommige landen de gegevens ontbreken (Denemarken, Ierland, Noorwegen, Zwitserland, Verenigd Koninkrijk, Montenegro, Noord-Macedonië, Albanië, Turkije en Kosovo) alsook het Europese gemiddelde van de EU-27.

²¹ [Consumptieprijsindex | Statbel \(fgov.be\)](https://statbel.fgov.be)

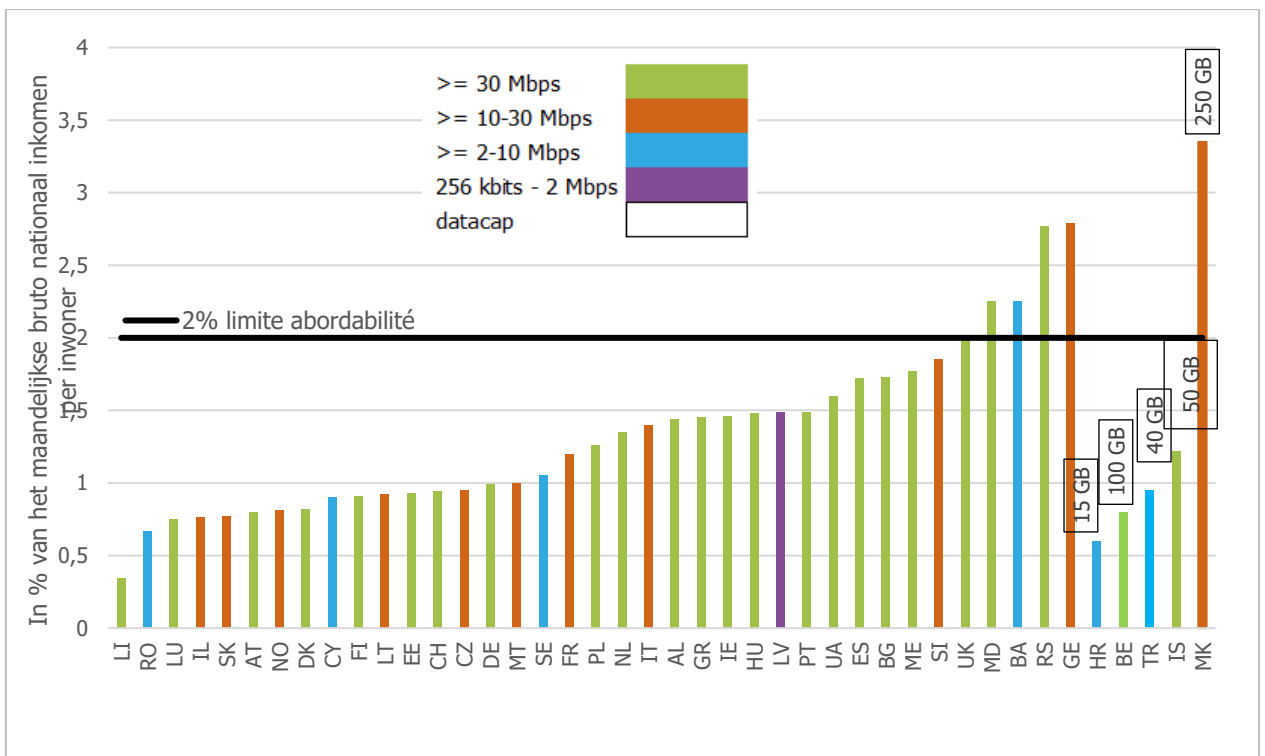
²² https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/prices2020/ITU_ICTPriceTrends_2020.pdf

vertegenwoordigen de kosten voor vaste breedband als basisproduct in België een lager percentage van het maandinkomen per inwoner (0,8).

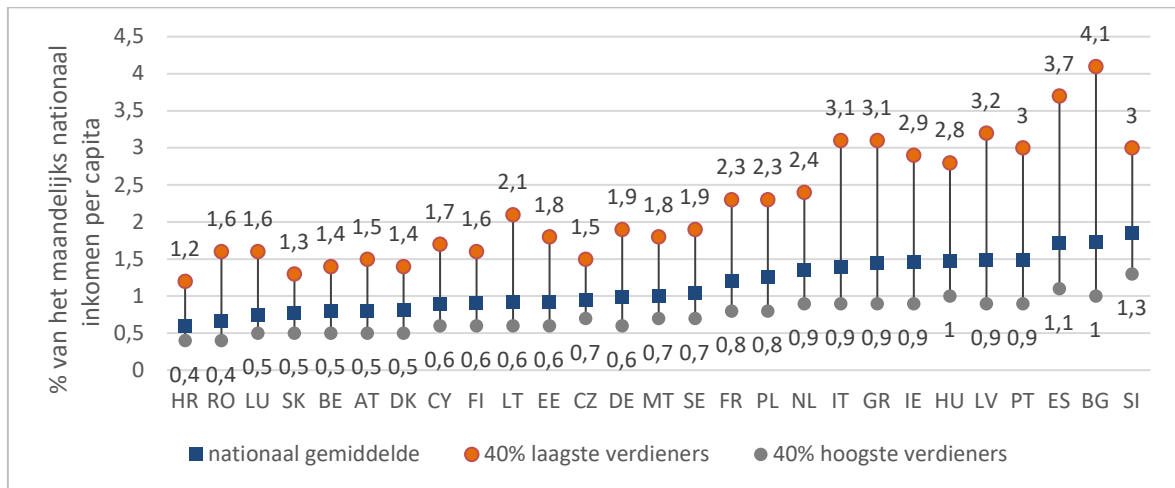
Grafiek 6. Aandeel van de kosten van de basisdienst voor vaste breedband in het maandelijkse bruto nationaal inkomen per inwoner in de EU-27 (Bron: ITU)

In België stemt het profiel overeen met *Proximus Internet Start* met een maandelijks volume van 100 GB en een snelheid van 60 Mbps. Tevens moet erop worden gewezen dat voor het merendeel van de andere Europese landen het geselecteerde tariefplan een onbeperkt datavolume bevat. Behalve België is er een datalimiet in Kroatië, Turkije, IJsland en Noord-Macedonië. Belgische consumenten krijgen evenwel een basisdienst met een goede snelheid (≥ 30 Mbps).

Grafiek 7. Prijs van vaste breedband als % van het maandelijkse bruto nationaal inkomen per inwoner, geadverteerde snelheden en datalimieten, in de Europese landen, 2020 (Bron: ITU)

Naast de vergelijking van de betaalbaarheid tussen verschillende landen voor het nationale niveau, geeft de ITU-studie ook een overzicht van de betaalbaarheid tussen de meest welgestelde, de gemiddelde en de armste inwoners voor de EU-27²³ (onderstaande grafiek).

Grafiek 8. Ongelijkheid en betaalbaarheid van de basisdienst voor vaste breedband (Bron: ITU)

België behoort samen met Kroatië, Slowakije, Denemarken en Tsjechië tot de 5 landen met een verschil van kleiner dan 1 procentpunt tussen de kostprijs voor vaste breedband als basisproduct in % van het maandelijks nationale inkomen per inwoner voor de bovenste 40% en de onderste 40% van de bevolking. De ongelijkheid is het grootst in Bulgarije (3,1%) gevolgd door Spanje (2,6%).

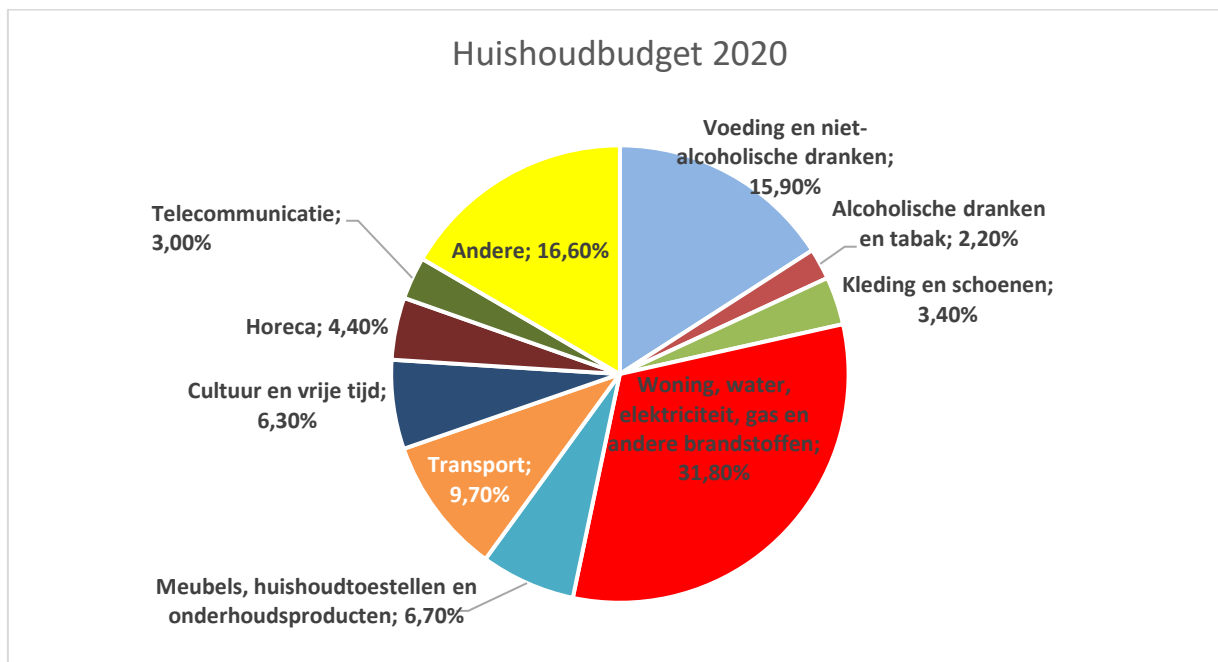
Specifiek in België is voor het meest welgestelde deel van de bevolking (40% van de meest welgestelde in termen van inkomen) de relatieve prijs (0,5% van het inkomen) lager dan de kostprijs op nationaal niveau (0,8% van het inkomen). Voor 40% van de minste gegoede personen bedragen de kosten 1,40% van hun inkomen.

Hoewel België op het eerste gezicht in het algemeen in de internationale vergelijking een goede positie lijkt in te nemen, moeten we dus toch enig voorbehoud maken.

- Ten eerste omvatten de vergelijkingen niet enkel de vaste diensten, maar is de scope dus ofwel ruimer (Eurostat) ofwel beperkter, namelijk enkel standalone breedbandinternet (ITU).
- Ten tweede heeft de vergelijking niet altijd betrekking op vergelijkbare diensten (bijv. beperkte tegenover onbeperkte diensten) en ten slotte, moet worden opgemerkt dat de standalone breedbanddienst in België slechts in beperkte mate is opgenomen (ongeveer 19%²⁴).

²³ [ICT price trends 2020 \(itu.int\)](https://www.itu.int/ITU-T/ict/price_trends_2020)

²⁴ [Situatie van de elektronische communicatiesector 2020: data | BIPT](#), blz. 58

Grafiek 10. Huishoudbudget, Statbel, 15 september 2021 (Bron: Statbel)²⁷

Als men de totale uitgaven beschouwt die gewijd zijn aan de vaste diensten, mobiele diensten en tv-diensten, zonder de kosten voor activering, installatie en zonder apparatuur - zijnde een gemiddelde raming per huishouden van 908 euro op jaarbasis, of 76 euro per maand in 2021²⁸, dan kan men zich een idee vormen van het gewicht van deze uitgave in het budget van een gemiddelde Belg en dat van een gemiddelde begunstigde van een verhoogde tegemoetkoming.

Deze oefening omvat de algemene uitgaven op het gebied van communicatie en televisie. De mobiele diensten, standalone en gebundeld, zitten daar dus ook in, want er worden steeds meer mobiele diensten gekocht in het kader van een algemeen forfait²⁹.

Een gemiddelde raming van 51 euro zonder rekening te houden met mobiel voor de gezinsuitgaven in 2021³⁰ wordt eveneens beschouwd in deze oefening.

- Enerzijds bedraagt het netto-inkomen van een gezin met twee kinderen waarvan een van de ouders werkt 41.656,16 euro³¹ in 2021, of een maandelijks inkomen van 3.471,35 euro. Volgens de gemiddelde uitgaven voor telecomdiensten is het gewicht van deze uitgaven in het deel inkomen van de gemiddelde Belg gelijk aan 1,5% (indien 51 euro) en aan 2,2% (indien 76 euro).

²⁷ [Huishoudbudget | Statbel \(fgov.be\)](https://www.fgov.be/pt/statbel/indicadores/indicadores-de-renda-e-despesas-domesticas)

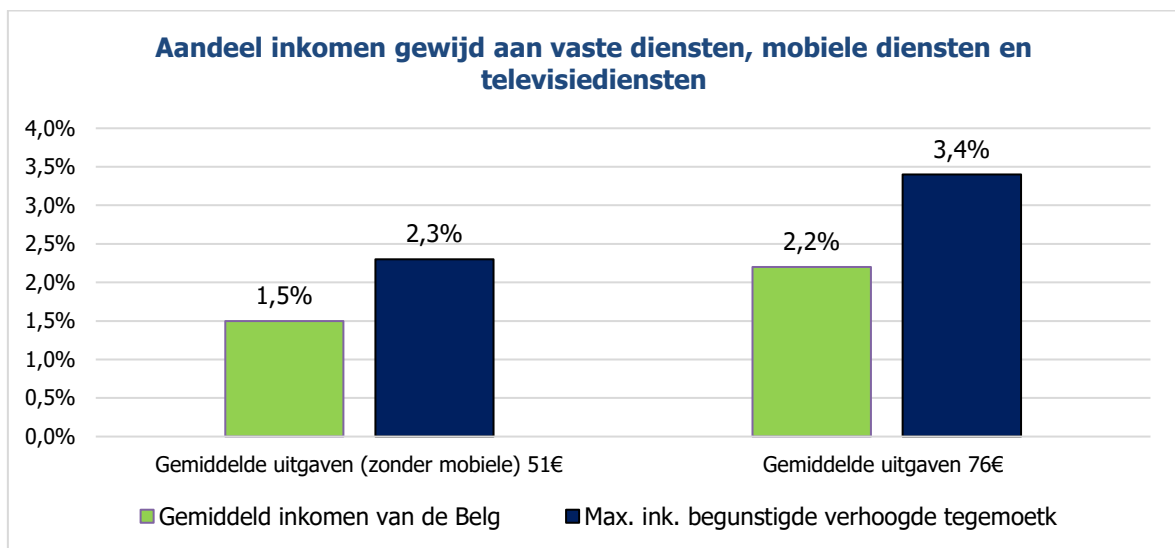
²⁸ Berekeningen gebaseerd voor het jaar 2021 op de gerealiseerde omzet zonder apparatuur voor de vaste diensten, mobiele diensten en tv-diensten op de particuliere retailmarkt [4,56 miljard euro] [Situatie van de elektronische communicatiesector: data 2021 binnenkort bijgewerkt | BIPT](#) gedeeld door het totale aantal huishoudens in België in 2021 [5.024.851] [Aantal particuliere huishoudens in België | BISA en Statbel](#)

²⁹ Het aandeel van de gebundelde aanbiedingen met daarin een mobiele component is gegaan van 22% van de particuliere diensten begin 2018 naar 46% eind 2021.

³⁰ Berekeningen gebaseerd voor het jaar 2021 op de gerealiseerde omzet zonder apparatuur voor de vaste diensten en televisiediensten [3,05 miljard euro] [Situatie van de elektronische communicatiesector: data 2021 binnenkort bijgewerkt | BIPT](#)

³¹ [Eurostat](https://ec.europa.eu/eurostat)

- En anderzijds, omdat wij niet beschikken over informatie met betrekking tot het gemiddelde inkomen van begunstigden van een verhoogde tegemoetkoming in 2021, wordt het maximale bruto-inkomen in aanmerking genomen van een begunstigde van een verhoogde tegemoetkoming met een echtgeno(o)t(e) en twee kinderen ten laste³². Er wordt dus uitgegaan van het meest optimistische geval. Het jaarlijkse grensbedrag van het bruto-inkomen voor zo'n gezin bedraagt 32.295,76 euro³³ of 2.691,31 euro per maand. Als we, zoals voordien, dat maandelijks bruto-inkomen als nettobedrag schatten, dan krijgen we een maandelijks netto-inkomen van 2.259,29 euro³⁴. Het deel van het inkomen dat gewijd wordt aan die uitgaven bedraagt 2,3% (indien 51 euro) en 3,4% (indien 76 euro).

Grafiek 11. Aandeel inkomen gewijd aan vaste diensten, mobiele diensten en televisiediensten zonder activering, installatie en apparatuur in 2021 (Bron: BIPT)

Hoewel het verschil met het inkomen van de gemiddelde Belg bescheiden kan lijken, moet benadrukt worden dat het beschouwde inkomen als begunstigde van de verhoogde tegemoetkoming een maximum blijft. De aandelen van het inkomen die besteed worden aan telecommunicatie zijn dus onderschat voor een deel van de begunstigden van de verhoogde tegemoetkoming.

Bovendien moet worden verduidelijkt dat deze percentages worden berekend ten opzichte van het netto-inkomen en niet ten opzichte van het werkelijk beschikbare inkomen na rekening te hebben gehouden met de (vrijwel) onsamendrukbare uitgaven zoals huur of voeding.

In absolute bedragen, na betaling van die categorieën van uitgaven, zou een gemiddelde Belg een maandelijks budget hebben gaande van 3.395,35 tot 3.420,35³⁵ euro om de hoofduitgaven aan te kunnen, alsook die van de echtgenoot/echtgenote en hun twee kinderen ten laste. Terwijl een

³² Volgens het [Federaal Planbureau](#) bedraagt het gemiddelde aantal kinderen per vrouw 1,54 voor het jaar 2020 in België. Dat aantal wordt gewijzigd in 2 om een realistisch cijfer te krijgen.

³³ Dit jaarlijkse grensbedrag voor de bruto-inkomens gaat uit van het jaar 2021 en omvat in de berekening een gerechtigde en drie personen ten laste (onbezoldigde echtgenoot of echtgenote en twee kinderen ten laste) [Verhoogde tegemoetkoming: grensbedragen van de inkomsten - RIZIV \(fgov.be\)](#)

³⁴ Volgens [ABVV | Bereken je nettoloon](#) voor een alleen werkende getrouwde persoon (statuut voltijds werknemer) met twee kinderen ten laste. Dat bedrag kan dus lichtjes verschillen van de werkelijkheid, maar geeft toch een beter idee van het werkelijke inkomen van zo'n type gezin.

³⁵ Maandelijks netto-inkomen van de gemiddelde Belg van 3.471,35 euro verminderd met de categorieën van uitgaven (51 en 76 euro).

begunstigde van een verhoogde tegemoetkoming (de rijkste) dan weer zou beschikken over een budget tussen 2.183,29 en 2.208,29³⁶ euro per maand.

Rekening houdende met die opmerkingen kan een berekening ten opzichte van het werkelijk beschikbare inkomen het verschil ten opzichte van de situatie van de gemiddelde Belg fors groter maken.

5. Beschikbaarheid van vast internet: gezinnen met laag inkomen versus gezinnen met hoog inkomen

5.1 Inleiding

De wereldwijde COVID-19-crisis is een nooit eerder geziene katalysator geweest van een tendens die al in ruime mate aan de gang was voordat de crisis zich voordeed: de geleidelijke digitalisering van alle activiteiten van het maatschappelijke leven. Verder in dit document zullen we zien dat internettoegang, in het bijzonder bij kwetsbare gezinnen, aan het toenemen is. Zoals de Koning Boudewijnstichting³⁷ bovendien onderstreept, is toegang tot internet krijgen niet noodzakelijk een garantie dat men profijt kan trekken van de digitalisering van de diensten. Alle betrokken spelers delen eenzelfde verantwoordelijkheid: namelijk om niemand aan de zijlijn te laten staan. Het is dus ook van fundamenteel belang om toe te zien op de toegankelijkheid en het gebruiksgemak van de digitale diensten.

5.2 Toegang tot vast internet

Het rapport van 21 maart 2022 van Statbel betreffende het gebruik van informatie- en communicatietechnologie (ICT) bij huishoudens in 2021³⁸ leert ons dat bij de 92% van de Belgische huishoudens thuis over internet beschikken en dat 84% van de huishoudens toegang hebben tot een vaste-breedbandaansluiting.

Er worden evenwel grote verschillen waargenomen bij de Belgische bevolking afhankelijk van het gezinsinkomen. Wat internet thuis betreft, hebben 23% van de huishoudens met de laagste inkomens (maandelijks netto-inkomen < € 1.499) geen toegang daartoe, terwijl alle gezinnen met de hoogste inkomens (maandelijks netto-inkomen > € 4.800) daar wel over beschikken. Wat vast breedbandinternet betreft beschikken 35% van de huishoudens met de laagste inkomens daar niet over, terwijl dat cijfer maar 5% bedraagt bij huishoudens met de hoogste inkomens.

Wat betreft de redenen waarom de Belgische huishoudens thuis niet over internet beschikken, wijzen de antwoorden erop dat de uitleg niet enkel te maken heeft met de kosten in verband met de abonnements- of aansluitingskosten, maar ook met andere aspecten: geen belangstelling (35%), gebrek aan vaardigheden (31%) en pas dan duiken de financiële aspecten op, namelijk te dure apparatuur (22%) en de aansluitingskosten (21%)³⁹. Als we nu meer specifiek kijken naar de huishoudens met een laag inkomen, is de volgorde identiek. De verklaring is immers dat het aandeel van de huishoudens die thuis geen internettoegang hebben voor het merendeel bestaat uit de minst goeude huishoudens.

³⁶ Maandelijks netto-inkomen van een begunstigde van de verhoogde tegemoetkoming (op basis van het inkomensgrensbedrag) geschat op 2.259,29 euro verminderd met de categorieën van uitgaven (51 en 76 euro).

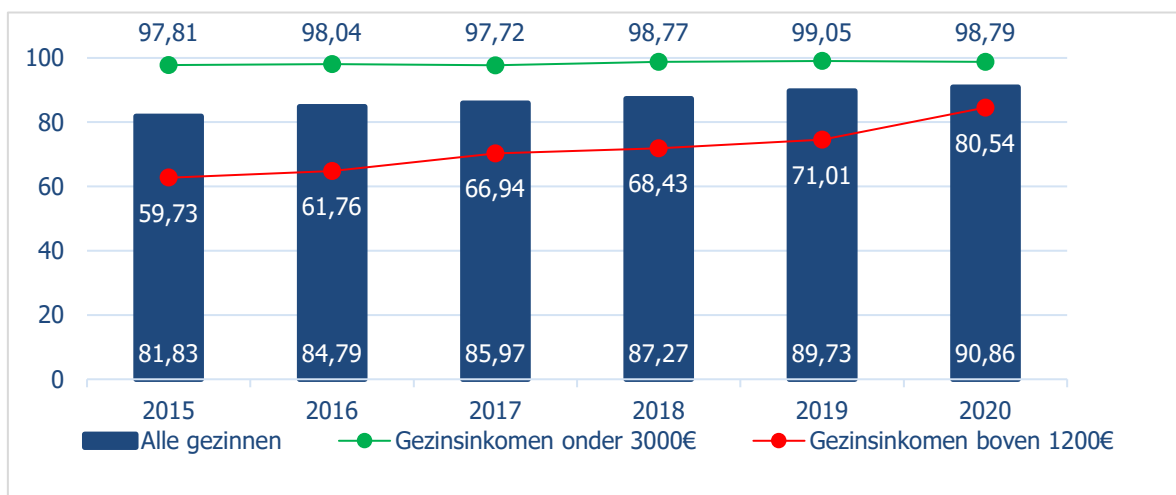
³⁷ [2021 DigitalInclusionEssentieleDiensten \(kbs-frb.be\)](https://www.kbs-frb.be/2021-DigitalInclusionEssentieleDiensten)

³⁸ <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/ict-gebruik-huishoudens#figures>

³⁹ <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/ict-gebruik-huishoudens#figures>

Hoewel internet thuis niet specifiek slaat op vast internet⁴⁰ telt de vaste breedbandaansluiting voor een gewicht van 84% in de beschouwde totale steekproef. Men kan dus waarschijnlijk veronderstellen dat de hierboven vermelde redenen deels dezelfde volgorde behouden. Er wordt opgemerkt dat de verschillen tussen inkomens niet vergeleken kunnen worden met de voorgaande jaren omdat voor het jaar 2021 een andere methode is toegepast. Daarom stellen we hieronder de evolutie in de periode 2015-2020 voor.

In de grafiek hieronder ziet men dat in 2020 bij de 20% van de gezinnen met een laag inkomen (maandelijks netto-inkomen < € 1.200) thuis geen internetaansluiting hebben tegenover iets meer dan 1% van de huishoudens met het hoogste inkomen (maandelijks netto-inkomen > € 3.000).

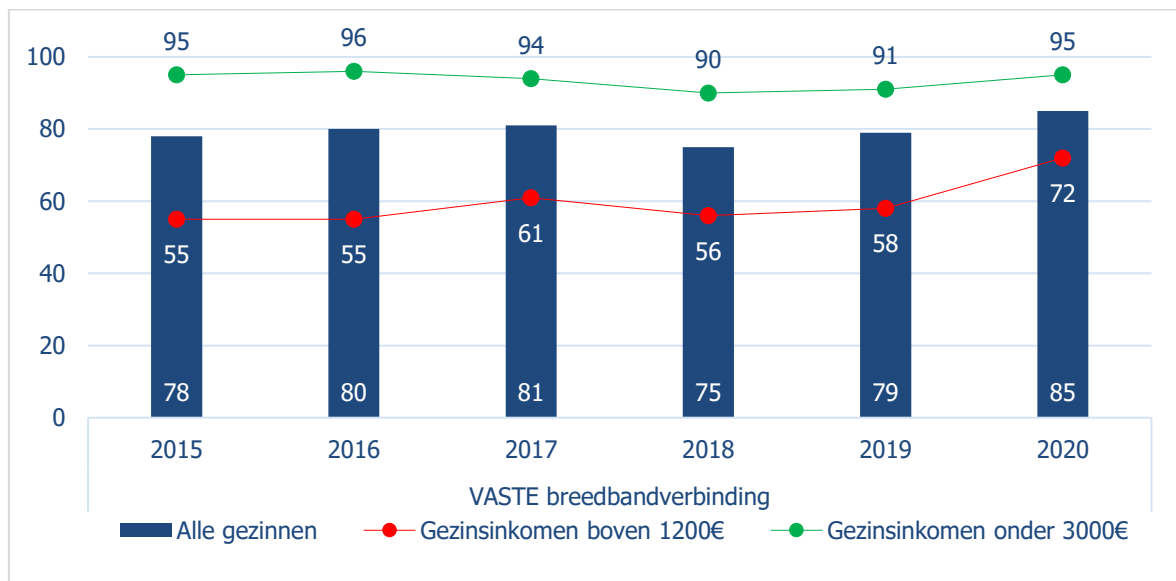

Grafiek 12. Evolutie van de percentages van internetaansluiting thuis gemiddeld en volgens het inkomensniveau van het gezin in België (in % van de huishoudens) (Bron: Statbel, berekeningen CIRTES)

Hoewel het verschil van de percentages van internetaansluiting tussen gezinnen met een laag inkomen (maandelijks netto-inkomen < € 1.200) en zij die het hoogste inkomen hebben (maandelijks netto-inkomen > € 3.000) lijkt te verkleinen, blijven er ongelijkheden (zie hieronder).

Wat de vaste breedbandaansluitingen betreft, beschikken 28% van de gezinnen met een laag inkomen (maandelijks netto-inkomen < € 1.200) niet over een vaste breedbandaansluiting, tegenover slechts 5% van de huishoudens met de hoogste inkomens (maandelijks netto-inkomen > € 3.000).

⁴⁰ Er wordt immers opgemerkt dat "internet thuis" in de zin van dit rapport de vaste breedbandaansluiting, de mobiele breedbandverbinding en de mobiele smalbandverbinding omvat. De "vaste breedbandaansluiting" kan dan weer met vast internet geassocieerd worden.

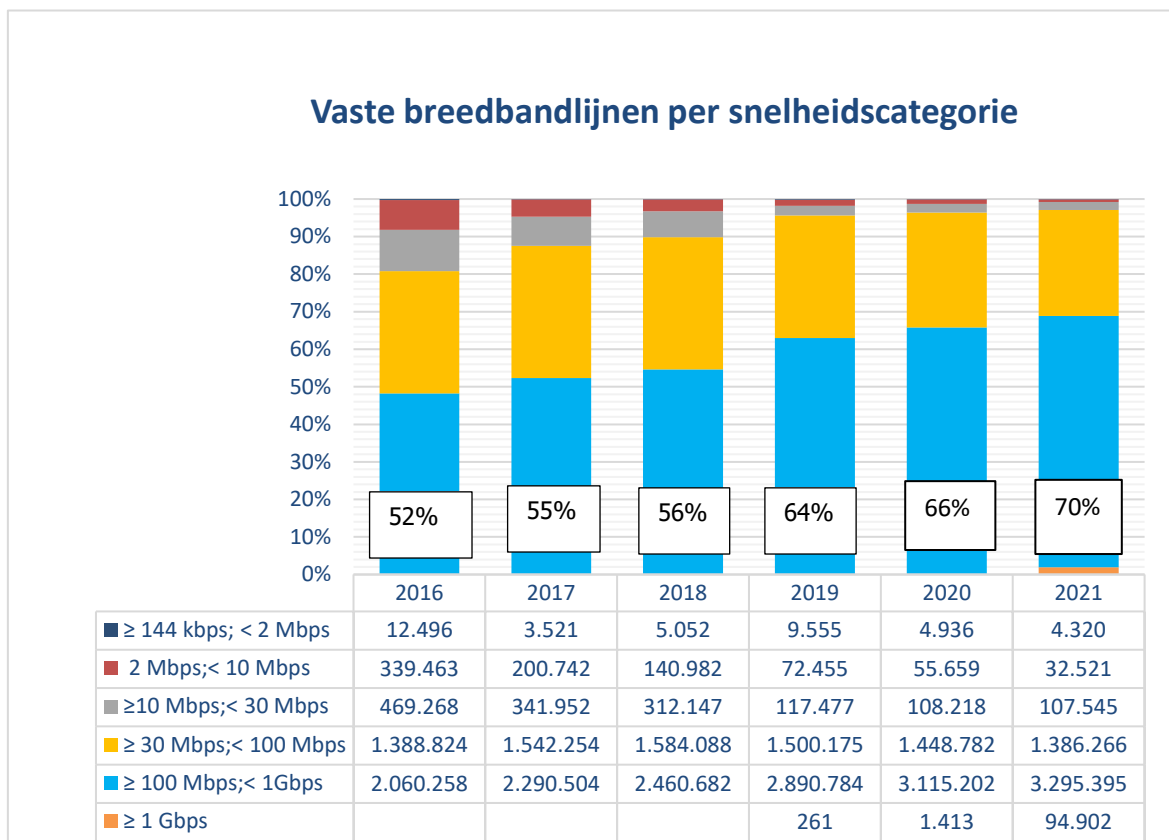
Grafiek 13. Evolutie van de percentages van vaste breedbandaansluiting, gemiddeld en volgens het inkomensniveau van het gezin in België (in % van de huishoudens) (Bron: Statbel, berekeningen CIRTES)

Volgens die gegevens wordt in 2020, in vergelijking met 2019, een stijging van bij de 25% van de verkoop van vaste breedband vastgesteld bij huishoudens met een laag inkomen, en dat ondanks de gedeeltelijke COVID-lockdown, die de toegang tot fysieke verkooppunten en dus voor nieuwe installaties tijdelijk beperkte.

Dit zijn enkele elementen die een verklaring bieden:

- De bijzondere context van de Covid-crisis en van de opeenvolgende lockdowns heeft het belang doen blijken van de rol die internet speelt in onze sociale interactie, zowel privé (interactie tussen gezinnen, ondersteuning van de administraties van op een afstand, Covid-certificaten, ...) als beroepsmatig (telewerken, afstandsonderwijs, teleconferenties, ...);
- Tevens wordt onderstreept dat het hoge niveau van de internetaansluitingen tijdens de periode van de COVID-crisis ook begunstigd is door de commerciële gestes van de voornaamste operatoren tijdens de tweede golf van het coronavirus. Die zijn ter informatie opgenomen in tabel 3 in de bijlage. De evolutie van de statistische gegevens in verband met 2022 zal dus aandachtig moeten worden gevolgd wanneer het effect van die maatregelen afgelopen zal zijn. Hoewel die stijging tussen 2019 en 2020 slechts op één enquête (Statbel) is gebaseerd, stellen we qua reële cijfers van het BIPT ook vast dat een groei wordt waargenomen bij de vaste breedbandlijnen. De particuliere markt telt eind 2020 immers 3,847 miljoen lijnen, d.i. een groei van 3,2% ten opzichte van 2019. En die groei gaat voort in 2021 (+4,3%) ten opzichte van 2020;
- Ruimer beschouwd stelt men in de loop van de jongste twee jaar waarvoor wij over statistische informatie beschikken (2018-2020) een constante en continue stijging vast van het totale aantal klanten die breedband hebben gekocht met onbeperkte volumes (70% in Q1 2018 tegenover 77% in Q2 2020). Deze producten met een onbeperkt volume worden vaak aangeboden met hoge downloadsnelheden;

- Tot slot wordt een aanzienlijke verschuiving waargenomen van de Belgische particuliere markt naar internetproducten met een hoge downloadsnelheid. In 2021 hadden 70,25% van de Belgische particuliere abonnementen een downloadsnelheid van minstens 100 Mbps, terwijl het percentage drie jaar eerder 56% bedroeg zoals uit de grafiek hierna blijkt.

Grafiek 14. Evolutie van de snelheid van de vaste breedbandlijnen op de Belgische particuliere markt (Bron: BIPT⁴¹)

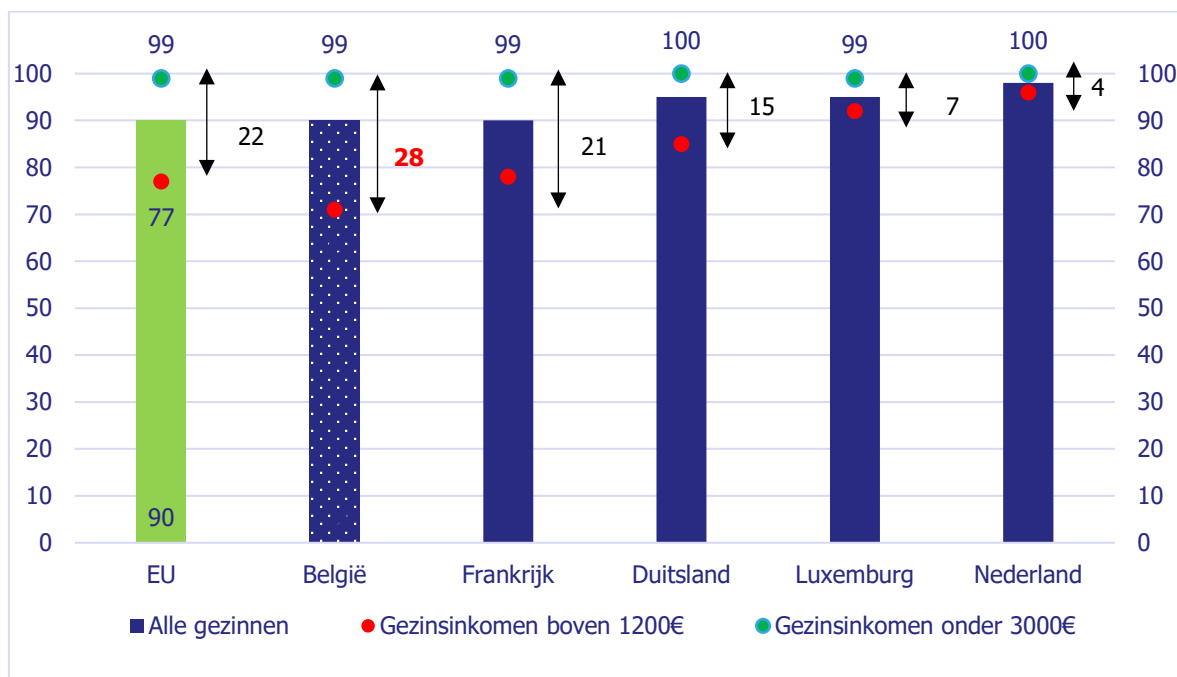
5.3 Ongelijkheid in termen van toegang: vergelijking met de buurlanden

De cijfers van de Koning Boudewijnstichting tonen ook aan dat België het land is waar de ongelijkheid in termen van internettoegang voor huishoudens met een laag inkomen het grootst is.

De grafiek die volgt laat zien dat voor de internetaansluiting in 2019 het verschil tussen huishoudens met meer dan 3.000 euro netto per maand en zij die met minder dan 1.200 euro netto per maand moeten leven, 28% bedraagt in België, tegenover 21% in Frankrijk, 15% in Duitsland, 7% in Luxemburg en slechts 4% in Nederland.

Vergeleken met de buurlanden en met het Europese gemiddelde is België het minst egalitaire land wat betreft internettoegang volgens het inkomen.

⁴¹ Update van "<https://www.bipt.be/operators/publicatie/de-status-van-de-elektronische-communicatie-en-tv-markt-2021>"

Grafiek 15: Percentage internetverbindingen per inkomensniveau van het huishouden. Vergelijking met de buurlanden en met het Europese gemiddelde in 2019 (in % van de huishoudens) (Bron: Koning Boudewijnstichting)

In 2020 is het verschil tussen de armsten en de rijksten in België wel sterk afgenomen, namelijk van 28 naar 18 procentpunten. Het percentage internetaansluitingen is voor de armsten immers gegaan van 71% in 2019 naar 81% in 2020 tegenover 99% van de rijksten⁴².

5.4 En wat brengt de toekomst?

Zoals de Nationale Bank van België (verder “NBB”) in haar rapport “*De Belgische economie in de nasleep van de COVID-19-schok*”⁴³ vermeldt, heeft de COVID-pandemie de economie in 2020 hard getroffen, waardoor tendensen werden versneld die al voor de crisis bestonden.

De digitalisering van de economie is aanzienlijk versneld. Tweederde van de Belgische respondenten⁴⁴ vermeldden een toegenomen gebruik van digitale technologieën als het belangrijkste langetermijneffect van de COVID-19-pandemie op hun investeringen, voornamelijk omdat de fysieke interacties bij de verkoop van een product verboden of beperkt waren, of gewoon minder gevraagd werden door sommige klanten. Het aantal bedrijven dat verwacht via onlinemarktplaatsen te verkopen en dat voorziet om via een webapplicatie te verkopen, zal naar verwachting respectievelijk verdubbelen en vervijfvoudigen. Als logisch gevolg is ook de organisatie van het werk binnen de ondernemingen in belangrijke mate herzien, met name wegens de veralgemeende toename van telewerk en de wil om in de toekomst een hybride werksysteem in te voeren.

Wegens de asymmetrische impact op de bedrijfstakken heeft de COVID-crisis sommige bevolkingsgroepen harder getroffen in termen van werkgelegenheid en inkomensverlies. Terwijl sommigen helemaal niet getroffen zijn, door de mogelijkheid om thuis te werken of door tewerkgesteld te zijn in een levensbelangrijke sector, zijn anderen geconfronteerd met tijdelijke

⁴² Statbel, Gebruik van informatie- en communicatietechnologie (ICT) door huishoudens en individuen tussen 16 en 74 jaar. [ZOOM Digitale inclusie \(kbs-frb.be\)](https://www.kbs-frb.be/), blz. 1.

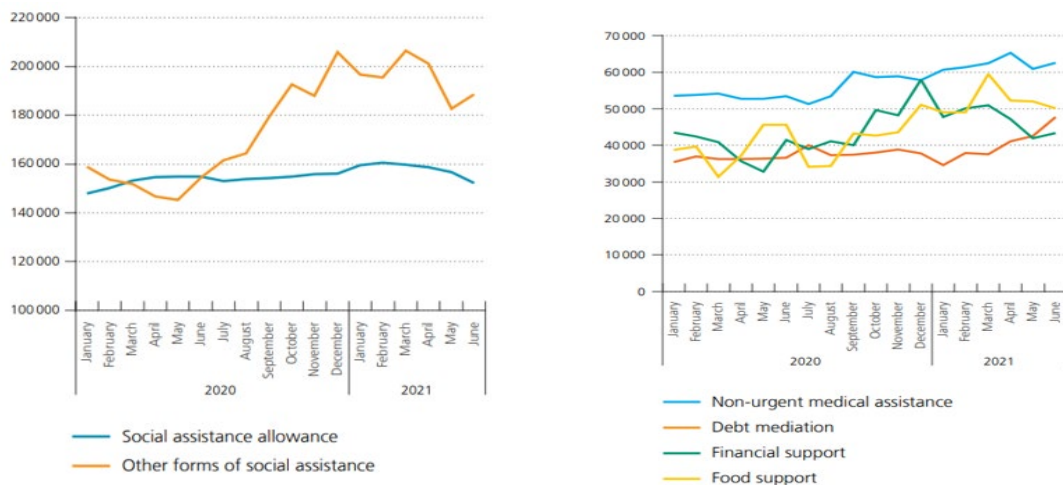
⁴³ [De Belgische economie in de nasleep van de COVID-19-schok | nbb.be](https://www.nbb.be/)

⁴⁴ Enquête van 2020 van de Europese Investeringsbank (EIB).

ontslag, jobverlies, beperkte activiteiten of beperkte kansen op werk, waardoor sommige huishoudens in financiële moeilijkheden geraakten⁴⁵.

Daarnaast heeft de COVID-crisis ook invloed gehad op de samenstelling van het beschikbare inkomen van de huishoudens, waarbij het aandeel van de vervangingsinkomens (netto sociale transferten) aanzienlijk gestegen is, ter compensatie van het verlies van arbeidsinkomen. De stijging van het beschikbare gezinsinkomen op geaggregeerd niveau heeft evenwel de kwetsbaarheid van sommige gezinnen verborgen. De vragen in verband met COVID in de enquête onder de consumenten van de NBB tonen aan dat hoewel een grote meerderheid verklaard heeft dat ze maar een beperkt of geen inkomensverlies hebben geleden, sommige respondenten aangegeven hebben dat ze een groot inkomensverlies (> 30%) hebben geleden door de pandemie.

De openbare centra voor maatschappelijk welzijn (OCMW/CPAS) hebben een stijging gezien van het aantal personen die hulp vragen en het aantal personen die een vorm van hulp krijgen, is in de loop van 2022 aanzienlijk gegroeid.

Grafiek 16. Aantal personen die in 2020 een bijstandsuitkering hebben gevraagd in België en overzicht van de verschillende soorten van gevraagde bijstand (Bron: Digitale inclusie, kbs-frb.be, enquête Sociale Impact Covid-19)

Terwijl de stijging van het aantal begunstigden van een bijstandsuitkering ertoe geneigd heeft om toe te nemen (in het blauw) is de vraag naar andere vormen van sociale bijstand sterk gestegen in de loop van de tweede helft van 2020 (in het oranje). Dat was in het bijzonder het geval voor schuldbemiddeling, voedselhulp, andere vormen van financiële steun en niet dringende medische bijstand. Dit zou erop kunnen wijzen dat de COVID-crisis sommige huishoudens is blijven treffen, toen hun financiële reserves uitgeput raakten, waardoor ze verplicht waren om naast hun inkomen extra hulp te vragen.

Ondanks die vaststellingen van de Nationale Bank moeten een aantal van die resultaten toch worden teruggeplaatst in de gepaste algemene context. Volgens de meest recente cijfers van Statbel leeft 13,1 procent van de Belgen onder de armoedegrens⁴⁶. Die grens ligt op 1.287 euro netto per maand voor een alleenstaande. Het cijfer is gebaseerd op een enquête die gehouden is in 2021, maar over het inkomen van 2020, het eerste jaar van de coronacrisis. Daarbij is het verbazingwekkend dat de armoede toen met een volledig procentpunt is gezakt in vergelijking met 2019. De overheid heeft

⁴⁵ Zie ook Ive Marx, e.a. De kwetsbare werkende. Een profielschets van armoede en financiële bestaanszekerheid bij werkende Belgen, COVIVAT Beleidsnota, UA, KULeuven, 5 Jun 2020, pp. 31.

⁴⁶ <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/risico-op-armoede-sociale-uitsluiting>

immers de impact van de coronacrisis grotendeels gecompenseerd via tijdelijke werkloosheid, sociale toeslagen en hogere toelagen.

Hoewel de overheid heeft kunnen voorkomen dat de situatie verergerde dankzij een aantal compenserende maatregelen, mag dan ook worden verondersteld dat de impact op de meest fragiele huishoudens zal aanhouden, enerzijds omdat in 2022 een aantal van die COVID-maatregelen geleidelijk aan zijn geschrapt en anderzijds wegens de historisch sterke prijsstijgingen die blijven duren.

Behalve het grote inkomensverlies gelinkt aan de COVID-pandemie, heeft de plotselinge stijging van de energieprijzen die begonnen is in oktober 2021, ook invloed op de uitgaven van de Belgische huishoudens in 2022; zij geven voortaan andere prioriteiten aan hun uitgaven, waarbij ze het belang benadrukken van uitgaven voor de eerste levensbehoeften, waar telecommunicatiediensten geen deel van uitmaken. In de huidige context van de oorlog in Oekraïne en de prijsstijging van een hele reeks producten en diensten, die, gecombineerd met de scherpe stijging van de energiekosten, het inflatiecijfer omhoog hebben doen vliegen - inflatiecijfer waarvan de NBB denkt dat het gemiddeld voor het hele jaar 2022 zal neerkomen op 7,4%⁴⁷ -, zal de situatie van gezinnen met een laag inkomen allicht niet verbeteren in de komende maanden, hetgeen de behoefte aan sociale tarieven voor telecommunicatie nog meer in het oog doet springen.

6. Conclusie

België is duur voor zijn vaste diensten, in vergelijking met zijn burens, maar ook in een ruimere Europese context.

Dat hoge prijsniveau heeft vanzelfsprekend gevolgen voor de betaalbaarheid van deze vaste diensten voor sommige doelgroepen. Wij stellen immers vast dat het aandeel van de uitgaven voor communicatiediensten en internetdiensten in het bijzonder, een belangrijkere rol speelt voor sommige doelgroepen (zoals begunstigden van de verhoogde tegemoetkoming) met een beperkter inkomen. In een internationale context is België, zowel op het gebied van de uitgaven voor communicatie (subklasse Telefoon- en faxdiensten) (Eurostat) als op het gebied van standalone breedband (ITU) in het algemeen correct gerangschikt. Door beperkingen wat betreft de scope en de toegepaste methode in beide internationale vergelijkingen kunnen evenwel geen erg relevante conclusies getrokken worden.

De beschikbaarheid van de vaste diensten wordt ook beïnvloed door deze prijsniveaus, vooral voor kwetsbare gezinnen. Zo hebben wij in 2021 vastgesteld dat bij de 23% van de gezinnen met de laagste inkomens (maandelijks netto-inkomen < 1.499 euro) geen internetaansluiting hadden, terwijl geen enkel huishouden met een hoog inkomen (maandelijks netto-inkomen > 4.800 euro) niet over internet beschikte. Hetzelfde hebben we kunnen vaststellen bij de beschikbaarheid van een dienst voor breedbandinternet. In dat geval beschikten bij de 35% van de huishoudens met de laagste inkomens niet over breedbandinternet, terwijl dat cijfer maar 5% bedroeg bij huishoudens met de hoogste inkomens. Bovendien hebben we vastgesteld dat voor de internetaansluiting in 2019 het verschil tussen huishoudens met meer dan 3.000 euro maandelijks netto-inkomen en zij die met minder dan 1.200 euro netto per maand moeten leven, 28% bedroeg in België, tegenover 21% in Frankrijk, 15% in Duitsland, 7% in Luxemburg en slechts 4% in Nederland. Vergeleken met de buurlanden en met het Europese gemiddelde is België ook een van de minst egalitaire landen wat betreft breedbandinternettoegang op basis van het inkomen.

⁴⁷ Zie <https://www.nbb.be/nl/artikels/oorlog-oekraïne-update-van-de-macro-economische-vooruitzichten-voor-de-belgische-economie>: "Door de verder toegenomen spanningen op de internationale energiemarkten ebt de heel hoge inflatie ook trager dan voorzien weg: eind dit jaar zou ze nog boven 5% liggen en voor het hele jaar komen we nu gemiddeld op 7,4 % uit."

Wij stellen vast dat de druk op de betaalbaarheid in de toekomst dreigt erger te worden door de stijging van de retailprijzen en de steeds oplopende kosten voor het levensonderhoud. Behalve de jaarlijkse prijsverhogingen zullen de aanbieders van telecommunicatiediensten vanaf de maand april en in de komende maanden ook de inflatie doorberekenen in de prijzen die ze op de particuliere markt hanteren. Onze vrees is dat deze prijsverhogingen en de sterke stijging van de inflatie, binnen een gespannen geopolitieke context, de problemen inzake betaalbaarheid nog meer zullen verscherpen, in het bijzonder voor gezinnen met een laag inkomen.

Op grond van die verschillende vaststellingen komen we tot de conclusie dat het nut van sociale tarieven voor sommige huishoudens met het laagste inkomen bijzonder actueel is. De sociale tarieven bieden de financieel kwetsbare klanten immers de mogelijkheid om toegang te krijgen tot de vaste diensten voor een betaalbare prijs via een tarief dat verlaagd is ten opzichte van de tarieven die beschikbaar zijn op de Belgische particuliere markt, zodat de huishoudens die te kampen hebben met problemen inzake betaalbaarheid veel kunnen besparen.

Bijlage

Maatregel	Orange	Proximus
Onbeperkt downloaden vast	Dat is sowieso al het geval	Voor alle vaste internetdiensten vanaf 1 nov. (inclusief Scarlet tot 13 dec. 2020)
Extra mobiel volume	5 GB meer tot eind 2020	10 GB meer voor al het zorgpersoneel
FWA	De FlyBox-klanten krijgen 50 GB meer	
Wifi		Gratis wifivouchers voor leerlingen en studenten voor openbare wifi
Ondernemingen		Geen abonnementskosten (1 maand) in geval van niet-gebruik (vooral voor de horeca)
Media		Beschikbaarstelling van kanalen voor de cultuursector.
	Telenet	VOO
Onbeperkt downloaden vast	Beperkte diensten: slechts de helft van het verbruik wordt aangerekend Voor de onbeperkte diensten: de daluren worden uitgebreid naar 0-17 u (in plaats van 0-12 u)	Sinds 2 nov. tot eind 2020 onbeperkt voor alle diensten
Wifi	Wi-Free: gratis vouchers voor gezinnen met studerende kinderen in moeilijkheden.	
Mobiel	Telenet Essential Internet: € 5/maand voor gezinnen in moeilijkheden die geen vaste internetaansluiting hebben.	Sedert 19 okt., 15 GB meer voor klanten met een Trio- of Quatro-pack
Media		Family Fun (€ 9,99) gratis tussen 31 okt. en 15 nov.
Ondernemingen		Zelfde maatregelen als voor consumenten.

Tabel 3. Tijdelijke maatregelen van de voornaamste operatoren tijdens de tweede golf van het coronavirus (Bron: BIPT, PV 35 jaar 25/11/2020)